

Martine Vanwelden, *Productie van wandtapijten in de regio Oudenaarde. Een symbiose tussen stad en platteland (15de tot 17de eeuw)*. Studies in social and economic history 33 (Leuven: Universitaire Pers, 2006) 480 p. ISBN 9058675734

Na een lange sluimerslaap kent de studie van de Europese wandtapijtkunst en -nijverheid sinds 1980 een exponentiële groei. Terwijl kunsthistorici het traditioneel kunstenaar/object-gecentreerd betoog verrijken met *patronage studies* en contextuele analyses, integreren historici steeds vaker wandtapijten in het wassende debat rond kunstmarkten. Omgeven door methodologisch moerasland blijven secundaire centra als Oudenaarde echter doorgaans de zwakke leerlingen in deze multidisciplinaire klas. Met haar langverwachte studie – het resultaat van meer dan 25 jaar (archief)onderzoek – wil Martine Vanwelden het Oudenaards wandtapijt eindelijk als ‘een economisch goed’ maar ‘zonder kunsthistorische inzichten te negeren’ (p. 27) op de kaart zetten.

Centraal staat de vraag hoe de omschakeling van een stedelijke productie naar een massaproductie met een ruraal karakter het economisch leven in de regio bepaalde en Oudenaarde een eigen plaats gaf binnen de productiecentra in de Zuidelijke Nederlanden. Na een inleiding volgen acht hoofdstukken waarin drie aandachtspunten diachronisch bestudeerd worden: de productiestructuur in en rond Oudenaarde, de regionale en internationale handelsnetwerken uitgebouwd door handelaars-ondernemers en de evolutie en rol van het ambacht. De eerste twee hoofdstukken stellen scherp op de vijftiende eeuw en behandelen de stedelijke opstartfase en marktfactoren. De vier volgende hoofdstukken zijn gewijd aan de bloei van de nijverheidstak in de periode 1530-1560. Achtereenvolgens worden de context, de organisatie van de productie, het productieproces en de vraag en tenslotte, de invloed van de godsdiensttroebelen op de nijverheidstak geanalyseerd. De laatste twee hoofdstukken behandelen de productiestructuren en marktfactoren in de eerste helft van de zeventiende eeuw. Na het besluit volgen een glossarium, een bibliografie en de bijlagen en grafieken.

Gesteund – gestuwd – door een rijkdom aan onuitgegeven archiefmateriaal reconstrueert Vanwelden op overtuigende wijze de ontwikkelingslijn. Oudenaardse textiel-ondernemers werden in de vijftiende eeuw door het succes van het Engelse laken op de Europese markt gedwongen tot diversificatie en specialisatie. Dit leidde onder andere tot de oprichting van een tapissiersambacht (1441) dat weinig restrictief was en toeliet dat in de zestiende eeuw, wanneer Oudenaarde aangezogen werd door de dynamiek van Antwerpen en het Oudenaardse wandtapijt een geliefd exportproduct werd, het omliggende platteland geïntegreerd werd in de productiestructuren. Handelaars-ondernemers domineerden de nijverheid door de uitbouw van een putting-outsysteem en de ontwikkeling van internationale handelsnetwerken. In het laatste kwart van de zestiende eeuw leidden de godsdiensttroebelen tot een emigratie die een einde maakte aan de bloeiperiode, maar een fase van proto-industrialisatie, waarin een aantal familieclusters de corporatieve structuur naar hun hand zetten, leidde tot een opleving van de nijverheid in de eerste helft van de zeventiende eeuw.

Dankzij het noodzakelijke respect voor de inhoudelijke en methodologische complexiteit van het onderzoeksdomein, realiseert Vanwelden het hoofddoel van de studie: een analyse van het Oudenaards wandtapijt als een economisch goed. Niet alle pogingen om Oudenaarde te positioneren binnen de productiecentra in de Zuidelijke Nederlanden en de kunstgeschiedenis zijn echter even overtuigend. Zo is de

claim dat Brusselse producenten in de zeventiende eeuw substantiële steun kregen van de centrale overheid (p. 335) onterecht; net zoals in Oudenaarde was het het stadsbestuur dat de nijverheid begunstigde. Daarnaast verdient het nadruk dat hergebruik van kartons en productie *on spec* ook in topcentra als Brussel de levensaders vormden. Bijgevolg moet de veronderstelde diepe kloof tussen beide centra enigszins genuanceerd worden. Dat Vanwelden geen aandacht besteedt aan de datering en toeschrijving van Oudenaardse wandtapijten is uiteraard legitiem gezien de invalshoek, maar de volledige afwezigheid van monumentale bronnen kan als problematisch ervaren worden. Afbeeldingen hadden veelgebruikte labels als 'kwaliteitsproduct' en 'massaproduct' kunnen verduidelijken en spraakverwarring kunnen voorkomen. Zo wordt het vijftiende-eeuws Oudenaards wandtapijt enerzijds beschreven als een 'kwaliteitsproduct' (p. 81) en zouden de stukken 'een vergelijking met Doornikse en Brusselse werken kunnen doorstaan' (p. 27), terwijl anderzijds beweerd wordt dat de Oudenaardse productie vóór 1600 geen internationale uitstraling kende omdat de producenten gedwongen werden om kleiner en goedkoper werk te fabriceren (pp. 88-90 en p. 332) – de laatste visie is overigens de meest waarschijnlijke. Vanwelden verklaart dit vanuit een onvermogen van de ondernemers om de weg te vinden naar patronen en naar duurere grondstoffen (p. 67-71 en 332), terwijl ze elders wijst op de zeer hechte handelscontacten tussen Oudenaarde en Doornik, een van de topcentra in de vijftiende eeuw (pp. 86-87). Een bewuste, strategische keuze voor een marktniche lijkt mij dan ook veel aannemelijker als verklaring. Ten slotte dient de afwezigheid van een index betreurd te worden. Deze lacune zal helaas de receptie van het boek hinderen, in het bijzonder buiten Nederland en Vlaanderen, terwijl Vanweldens studie van fundamenteel belang is voor de verdere ontwikkeling van het comparatieve en contextuele debat rond de vroegmoderne Vlaamse en Europese wandtapijtkunst en -nijverheid.

Koenraad Brosens

K.U.Leuven

Adri P. van Vliet, *'Een vriendelijke groetenisse'. Brieven van het thuisfront aan de vloot van De Ruyter (1664-1665)* (Franeker: Van Wijnen, 2007) 352 p.

ISBN 9789051942910

'Voorts soo laet ik u weeten mijn alderliefste kindt, dat ick in den kraem gelegen heb en ben verlost op den 02 augustis van een jonge soon. En ick heb sijn naem laten doopen na uw vader, waerover ick hoop dat ick wel gedaen sal hebben na u sijn', zo schreef Josje Elias Verburgh in 1664 aan haar man Thomas Lambertsen van den Schrande die zich als schieman aan boord van 's lands schip *Rotterdam* bevond. De *Rotterdam* maakte deel uit van het eskader van Michiel Adriaensz. De Ruyter dat in 1664 vertrok voor een expeditie naar de Middellandse Zee om daar op te treden tegen de Barbarijse kapers. Het werd een avontuur dat veel langer zou duren dan van tevoren werd gedacht, omdat de vloot onderweg de opdracht kreeg om naar West-Afrika en Guinea te varen en aldaar de verloren gegane Nederlandse wtc-bezittingen op de Engelsen te heroveren.

De brief van Josje Elias maakt deel uit van een corpus van 97 brieven die aan de vloot van De Ruyter gestuurd werden. Vanwege de oorlogsomstandigheden bereikten